

**SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS
KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN
VAIKUTTAVUUDESTA**

Pirjo Parkkila-Puranen

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomikoulutus (AMK)

2015

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomikoulutus (AMK)

Tekijä	Pirjo Parkkila-Puranen	Vuosi	2015
Ohjaaja	Susanna Helavirta ja Päivi Tervasoff.		
Toimeksiantaja	-		
Työn nimi	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta		
Sivu- ja liitemäärä	42 + 2		

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) määrittää kuntouttavan työtoiminnan tavoitteeksi parantaa henkilön elämäntilannetta sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle. Tässä opinnäytetyössä selvitän toteuttaako laki kuntouttavasta työtoiminnasta osallistujille kokemuksen elämänlaatua ja elämän hallintaa parantavana tapahtumana.

Tutkimustehtävääni olen hakenut vastausta systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Valitsemieni kriteerin kautta olen tarkastellut 12 eri tutkimusta, selvitystä ja opinnäytetyötä.

Sosiaalialan työssä vaikuttavuuden tutkiminen ja arvioiminen on kustannusten, eettisen työskentelyn ja asiakkaan oikeanlaisen tukemisen kannalta tärkeää. Vaikutusten selvittäminen kirjallisuuskatsauksen avulla tuo mahdollisuuden saada laaja-alaisesti tietoa asiakkaiden kokemuksesta vaikutuksista kuntouttavassa työtoiminnassa ja selvittää lain vaikuttavuutta.

Asiakkaat kertoivat kuntouttavasta työtoiminnasta pääsääntöisesti positiivista elämänlaatua ja elämäntilannetta tukevia vaikutuksia. Kuntouttava työtoiminta toteuttaa sitä vaikuttavuutta ja interventiota, jota lain laatijat ovat sille asettaneet elämäntilannetta ja elämäntilannan parantaja. Vaikuttavuustutkimuksena tämä opinnäytetyö tuo esiin kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain toimivuuden.

Avainsanat: Kuntouttava työtoiminta, vaikuttavuus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus.

Lapland University of Applied
Sciences
Social services

Author	Pirjo Parkkila-Puranen	Year	2015
Supervisor(s)	Susanna Helavirta ja Päivi Tervasoff		
Commissioned by	-		
Subject of thesis	A systematic review of the literature on the effectiveness of rehabilitative work		
Number of pages	42 + 2		

The Rehabilitative Work Act (189/2001) determines the objective of the rehabilitative work to be improving the person's life management skills and creating the conditions for employment. In this thesis I study if the act serves as a way to improve the participants' management and quality of their lives.

I searched the answers to my research questions with a systematic literature review. Through my selected criteria I looked at 12 different studies surveys and theses.

It is important to study and evaluate the effectiveness of social work to make sure the clients get the right kind of help. It also brings the opportunity to gain broad knowledge of the experiences of the clients.

Clients reported primarily positive results of rehabilitative work. It fulfills the role its lawmakers set for it as an enhancer of quality of life and life management. This thesis serves as an effectiveness evaluation about the functioning of the Rehabilitative Work Act.

Key words: Rehabilitative work, effectiveness, systematic literature review.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA MENETELMÄT	6
2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	6
2.2 Opinnäytetyön tiedonhaun menetelmä	7
3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	10
3.1 Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus.....	10
3.2 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.....	12
3.3 Kuntouttavan työtoiminnan toteutus.....	14
4 SOSIAALITYÖN VAIKUTTAVUUS	17
5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTUS	20
5.1 Hakusanat ja hakutietokannat.....	20
5.2 Alkuperäisaineiston sisäänotto - ja poissulkemiskriteerit	22
6 ASIAKKAIDEN KOKEMUKSET KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA.....	26
6.1 Alkuperäisaineiston analysointi.....	26
6.2 Kuntouttavan työtoiminnan vaikutusten tutkimisen tapa	26
6.3 Kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset asiakkaiden kokemana	29
6.4 Kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa	33
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
8 POHDINTA	37
LÄHTEET	39
LIITE 1	43
LIITE 2	45

1 JOHDANTO

Nykypäivänä työttömyydestä on tullut osa yhteiskuntaamme. Eritoten rakenteellinen työttömyys on ongelma, joka on tuonut tarpeen kehittää uusia keinoja ja toimintatapoja kansalaisten työkyvyn ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi pitkienkin työttömyysjaksojen aikana. Nuorten työelämään pääsy on yhä hankalampaa ja on vaara, että hankittu ammattitaito rapautuu ennen kuin on ehtinyt edes kuokistaa.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta saatettiin voimaan vuonna 2001. Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu ja osa työttömille suunnattua aktivointipolitiikkaa. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden määrä kasvaa vuosittain. Vuonna 2013 kuntouttavaan työtoimintaan osallistui arviolta yli 24 000 asiakasta. Vuodesta 2010 läsäystä on noin kolmannes.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittää tavoitteeksi elämänlaadun ja elämänhallinnan parantamisen, jolla luodaan edellytykset työllistymiselle. Toimiesani kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana, pohdin usein kuinka asiakkaat kokevat kuntouttava työtoiminnan vaikuttavan elämäänsä sekä kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain vaikuttavuutta. Sosiaalialan työssä työn vaikutuksia tutkimalla on mahdollisuus tuoda esiin työn vaikuttavuutta. Vaikuttavuustutkimuksella saatu tieto mahdollistaa työn kehittämisen.

Tässä opinnäytetyössä selvitän systemaattisella kirjallisuuskatsauksella löytyneiden tutkimusten ja selvitysten avulla, kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia asiakkaiden kokemana sekä lain vaikuttavuutta elämänlaadun ja elämänhallinnan parantajana. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tuo mahdollisuuden laajalaisesti selvittää asiakkaiden kokemia vaikutuksia kuntouttavassa työtoiminnassa sekä lain vaikuttavuutta.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA MENETELMÄT

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Työskennellessäni kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana, pohdin usein kysymystä kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta. Miten asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavan omaan elämäänsä ja elämänlaatuunsa? Toteuttaako kuntouttava työtoiminta sitä tavoitetta, jonka lain laatijat ovat sille toivoneet? Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) määrittää kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksiksi parantaa työttömän henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/18 1:2,2 §). Tässä opinnäytetyössä selvitän, tehtyjen tutkimusten ja selvitysten avulla, toteuttaako laki kuntouttavasta työtoiminnasta osallistujille kokemuksen elämänlaatua ja elämän hallintaa parantavana tapahtumana.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksenä on: Minkälaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaiden kokemana löydetty tehdyissä selvityksissä ja tutkimuksissa? Toteutuuko kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain tarkoitus elämänlaadun ja elämänhallinnan parantajana? Asiaa selvitän systemaattisella kirjallisuuskatsauksella löytyneen alkuperäisaineiston aineistolähtöisen analysoinnin avulla. Systemaattisessa kirjallisuushaussa mukaan valitaan aineisto, jossa vaikuttavuustietoa on tuotettu asiakkaan itsensä kertomana, joko henkilö- tai ryhmähaastattelussa tai kirjallisesti. Tavoitteena on tehdä näkyväksi asiakkaan kokemus kuntouttavan työn vaikutuksista.

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään kunnan toimesta ja se määritellään uuden lain mukaan sosiaalipalveluksi (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset). Aihe on kiinnostava ja merkittävä, koska kuntouttava työtoiminta on koko ajan lisääntynyt aktivointimenetelmä sosiaalialan työssä ja se on lisännyt yhteiskunnallista merkitystään Suomessa pitkään jatkuneessa vaikeassa työllisyystilanteessa. (Virtanen 2014, 1.)

Kuntouttava työtoiminta on viimesijaiseksi ajateltua toimintaa pitkään työttömänä oleville henkilöille sekä henkilöille, joille on muuten vaikea työllistyä. Kunnissa ei juuri ole kuntouttavan työtoiminnan kehittämishankkeita, uudistuksia odotetaan pääsääntöisesti valtakunnalliselta taholta ja poliittisten päätösten kautta (Karjalainen & Karjalainen 2011, 5). On tarpeen kartoittaa tutkitun tiedon avulla, kuinka asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan. Siten kuntouttavaa työtoimintaa voidaan myös kehittää.

2.2 Opinnäytetyön tiedonhaun menetelmä

Opinnäytetyön menetelmänä käytän systemaattista kirjallisuuskatsausta. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista perehtyä tarkasti rajattuihin ja valittuihin tutkimuksiin. Systemaattinen kirjallisuuskatsauksen hyöty on tarkasti määritelty tutkimusten valinta, analysointi ja tutkimusten prosessointi. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksen alkuperäisaineistoksi valikoidaan mukaan käsiteltäväksi vain korkealaatuiset, relevantit ja tutkimuksen tarkoitukseen sopivat tutkimukset. Systemaattiseen kirjallisuuskatsauksen luonteeseen kuuluu, että jokainen vaihe on tarkkaan määritetty ja vaiheet kirjataan tarkasti ylös virheiden vähentämiseksi. Katsaus pitää olla myös toistettavissa. (Johansson 2007, 4-5.)

Kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollisuus luoda uutta tietoa sekä kehittää jo olemassa olevaa tietoa. Kirjallisuuskatsausta apuna käyttäen voidaan myös tehdä arvioita jo olemassa olevasta tiedosta ja teorioista. (Salminen 2011, 9.) Tutkijan on mahdollista kirjallisuuskatsausta hyödyntäen tehdä näkyväksi jokin tieteellinen kokonaisuus tai viitekehys. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tämä toimii erityisen hyvin. Systemaattisen kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden tuoda tiivistetysti esiin tietoa jo olemassa olevasta tutkitusta tiedosta ja kartoittaa aiempien tutkimusten sisältöä. Sen avulla saadaan näkyväksi tieteen näkökulmasta tutkimusasetelman kannalta oleellinen tutkimustieto. Kirjallisuus-

katsaus avulla voi tuoda esiin myös uusia tarpeellisia tutkimusaiheita ja – asetelmia. (Salminen 2011, 15.)

Uusinta tutkittua tietoa tarvitaan muun muassa päätösten tekemisen tueksi. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista löytää oleellisesti tärkeät asiat suurestakin määrästä tutkittua tietoa. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksen tekijän on oltava objektiivinen referoidessaan tutkimukseen valittua aineistoa. Tieteellinen uskottavuus syntyy systemaattisia kriteereitä hyödyntäen. (Salminen 2011, 15–16.)

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus voidaan yksinkertaistettuna jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa suunnitellaan katsaus, toisessa vaiheessa tehdään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen haut, analysoidaan ja syntetisoidaan ja kolmas vaihe on raportointi. (Johansson 2007, 5.)

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus aloitetaan tutkimussuunnitelmasta. Tutkimussuunnitelmassa tutkimuksen toteuttaja on määritellyt tarkan tutkimusta ohjaavan tutkimuskysymyksen, johon tutkija haluaa vastauksen systemaattista kirjallisuuskatsausta hyödyntäen. Tutkimussuunnitelman ja tutkimuskysymyksen tarkka suunnittelu auttavat tutkijaa rajaamaan tutkimuksen tieteellisesti tarkalle alueelle. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 47.)

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen haku tehdään monista tietokannoista ja hakuprosessissa voidaan saada suuri määrä hakutuloksia. Kaikki hakujen tuloksina tulevat viitteet on käytävä läpi. Lukemalla otsikot, abstraktit tai koko alkuperäistutkimuksen sisältö tutkijalla on mahdollisuus sisäänottokriteerejä apuna käyttäen poimia mukaan aineisto, joka sopii omaan tutkimukseen analysoitavaksi. Työn eri vaiheet kirjataan tarkasti tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 51–54.)

Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen määritetään tarkat sisäänotto- ja pois-sulkemiskriteerit, jotka ovat tarkoituksenmukaisia tutkittavan aiheen kannalta. Valintakriteerien avulla systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen valitaan mu-

kaan alkuperäismateriaali, joka täyttää tutkimukseen säädetyt sisäänotto- ja poissulkemiskriteerit. Hakustrategian avulla on mahdollisuus tunnistaa tutkimuksen kannalta relevantti aineisto. Yksi tapa katsauksen luotettavuuden parantamiseksi on käyttää asiantuntijan apua haun suorittamiseksi. Haku dokumentoidaan tarkasti, jotta se voidaan osoittaa olevan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen mukaisesti toteutettu ja siten myös tieteellisesti pätevä. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 48–50.)

Laadittujen sisäänottokriteerien lisäksi voidaan huomioida myös tutkimuksen interventio, kohdejoukko, tulokset tai tutkimusasetelma. (Johansson 2007,6.) Kirjallisuuskatsauksessa huomio kiinnitetään löytyneiden tutkimusten lisäksi myös alkuperäistutkimusten laatuun, eettisyyteen ja tutkimusmenetelmien soveltuvuuteen. (Stolt & Rautasalo 2007, 62–63.)

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa eri vaiheet on ohjeistettu. Tämä koskee niin tiedon etsimistä kuin alkuperäistutkimusten tiedon yhdistämistä. Systemaattisuus ja tarkat kriteerit mahdollistavat näyttöön perustuvan tiedon tuottamisen päätösten tekemisen tueksi. (Salminen 2011, 10.)

3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

3.1 Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä. Suomessa julkisen vallan tehtäviin kuuluu edistää työllisyyttä ja pyrkiä turvaamaan jokaisen oikeus työhön. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 2:18 §.) Perustuslaki tuo pohjan suomalaiselle sosiaali- ja työllisyyspoliittiselle toiminnalle.

1990-luvun taantuma toi Suomeen joukkotyöttömyyden. Laman jälkeinen taloudellinen kasvu toi työllisyyteen tilanteen, jonka seurauksina on maahamme muodostunut vaikeasti työllistyvien ryhmä. Rakennetyöttömyys on yhä paheneva ongelma Suomessa. Rakennetyöttömyyden katsotaan johtuvan siitä, että työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Työttömiltä ei löydy sitä ammattitaitoa, joita nykyinen työelämä vaatii (mm. Luhtasela 2009, 10; Ala-kauhaluoma 2007, 8.) Suomessa rakennetyöttömyys on Tilastokeskuksen mukaan (LIITE 1.) lisääntynyt kahden vuoden aikana. Vuoden 2015 alussa oli yli 200 000 rakennetyöttömäksi laskettua henkilöä. (Rakennetyöttömyys 2.3.2015).

Euroopan unioni ja OECD ovat suositelleet jäsenmailleen sosiaali- ja työllisyyspolitiikan uudistuksia, joissa työllisyyttä tulisi kehittää aktiivisempaan, työhön kannustavaan suuntaan. Päämääränä on vähentää passiivista ja passivoivaa sosiaaliturvaa ja aktivoida kansalaisia. Työttömyys heikentää ihmisen taloudellista ja henkistä hyvinvointia ja pitkittyessään lisää huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. (Ala-kauhaluoma 2007,12.) Työ on merkittävä asia yksilölle itselleen, perheiden hyvinvoinnille ja koko kansakunnalle.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta astui voimaan vuonna 2001. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden määrä tilastoidaan kolmen vuoden välein. Arvion mukaan kuntouttava työtoiminta koskettaa vuosittain suurta joukkoa ihmisiä ja määrä kasvaa koko ajan. Vuonna 2013 kuntouttavaan työtoimintaan osallistui

arviolta yli 24 000 asiakasta. Se on noin kolmanneksen enemmän kuin vuonna 2010. (Virtanen 2014, 1.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on osa aktivointipolitiikka, jolla pyritään pureutumaan rakennetyöttömyyteen (Luhtasela 2009, 10). Tavoite on sekä yhteisöpoliittinen, että yksilöpoliittinen. Aktivointipolitiikan avulla pyritään saamaan asiakkaille väyliä työelämään, mutta myös vähentämään pitkäaikaistyöttömyydestä johtuva tarve sosiaalisista palveluista ja etuuksista. (Ala-Kauhaluoma 2007, 144.) Aktivoinnin tavoite näkyy myös kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännössä, jossa aktivoinnin suunnitteluun kiinnitetään erityistä huomiota. Aktivoinnin avulla voidaan tukea asiakkaiden osallisuutta, antaa asiakkaille mahdollisuuksia parantaa oman elämänsä hallintaa sekä pitää yllä ja kohentaa heidän työmarkkina- ja elämäntiluksiaan (Tuusa 2005, 87). Kuntouttava työtoiminta on osa kuntouttavaa sosiaalityötä jolle tunnusomaista on moniammatillisuus, asiakkaan voimaantuminen (empowerment) ja verkostoituminen (Karjalainen 2012, 162).

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteeksi asetetaan usein työllistymisnäkökohdat. Kunnissa on arvioitu kuntouttavan työtoiminnan työllistävää merkitystä ja useissa tutkimuksissa on todettu, että kuntouttavassa työtoiminnassa olevien siirtymät työelämään eivät ole toteutuneet toivotusti, vaan siirtyminen työelämään on ollut vähäistä (mm. Karjalainen & Karjalainen, 2010, 18, 49–50; Aaltonen & Tuomola 2012, 72). Työhön sijoittumisen lisäksi työelämän siirtymiä ovat työkokeilu, työharjoittelu, työelämävalmennus tai koulutus. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 50.) Työelämään sijoittuminen on vaikeaa, jos työpaikkoja ei ole. Aktivoinnin tavoitteissa tärkeä osa on elämänlaatua kohottavilla seikoilla, joilla voidaan pitkällä tähtäimellä edistää ja ylläpitää ihmisten työkykyä ja työllistymistä (Ala-Kauhaluoma 2007, 144).

Suurin osa siirtymistä painottuu sosiaali- ja hyvinvointipoliittisiin siirtymiin, kuten uudelle kuntouttavan työtoiminnan jaksolle, hoitoon tai kuntoutukseen. Asiakas voidaan ohjata myös työkyvyn arviointiin tai eläkeselvittelyyn. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 3, 47–48.) Kuntouttava työtoiminta voi myös keskeytyä. Pääkaupunkiseudulla toteutetussa selvityksessä, lähes puolella kuntouttavan työ-

toiminnan asiakkaalla palvelu keskeytyi. Palveluiden keskeytyminen tai keskeyttäminen johtui usein poissaoloista, päihdeongelmista tai terveyteen liittyvistä asioista, jotka osoittivat tarpeen ohjata asiakas muihin palveluihin. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 47- 48.)

3.2 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta astui voimaan vuonna 2001. Lain 1 § mukaan, lain tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleen henkilön edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille ja edistää myös mahdollisuuksia osallistua koulutukseen ja elinkeinoviranomaisen tarjoamaan työvoimapalveluun. Laissa on säädetty myös niistä oikeuksista ja velvoitteista, joita toimenpiteeseen osallistujalta edellytetään. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 1:1 §.)

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaan lakia sovelletaan aktivointisuunnitelman laatimiseen ja työtoiminnan järjestämiseen työmarkkinatukeen oikeutetuille tai toimeentulotukea saaville henkilöille, joille on tehty työllistymissuunnitelma ja jotka ovat saaneet työttömyysetuutta. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 1:3 §.)

Aktivointisuunnitelma laaditaan ja kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään, kun aktivointiehdot täyttyvät. Aktivointiehdot ovat hiukan poikkeavat alle 25-vuotiaille ja 25 vuotta täyttäneille. Aktivointiehdot täyttyvät alle 25-vuotiaalla, kun hän on saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivää viimeisen 12 kuukauden aikana tai 500 päivää työttömyyspäivärahaa, sekä silloin kun hänen pääasiallinen tulonsa on työttömyyden johdosta maksettu toimeentulotuki viimeisen neljän kuukauden aikana. Yli 25- vuotiaalla aktivointiehdot ovat työmarkkinatuen ja työttömyyspäivärahan osalta samat, mutta toimeentulotukea on täytynyt saada 12 kuukautta pääasiallisena tulona, ennen kuin aktivointiehdot täyttyvät. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää ennen määräaikoja, jos työtöntä henkilö kuu-

lemalla voidaan katsoa sen tukevan asiakkaan työllistymistä ja elämänhallintaa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 1:3 §.)

Lain mukaan kuntouttava työtoiminta on kunnan järjestämää toimintaa, jolla on tarkoitus parantaa työttömän henkilön elämänhallintaa ja luoda edellytyksiä työllistymiselle. Kuntouttavassa työssä ei synny työ- tai virkasuhdetta kuntouttavaan työhön osallistuvan henkilön ja työtoimintaa järjestävän tahon tai kunnan välillä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 2:6 §.)

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaan kuntouttavaan työtoimintaan osallistujalle maksetaan työmarkkinatukea sekä kulukorvausta tai toimintarahaa. Henkilö saa kuntouttavaan työtoimintaa osallistumisesta myös matkakorvauksen. Kunta puolestaan saa valtiolta korvauksen jokaisesta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneesta henkilöstä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 1:2.5-9 §.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kunnan laatimaan työttömän henkilön kanssa aktivointisuunnitelman. Kela ilmoittaa aktivointisuunnitelmaa tarvitsevat henkilöt työ- ja elinkeinotoimistoon, joka on velvollinen aloittamaan toimenpiteet suunnitelman laatimiseksi. Samoin kunta on velvollinen viipymättä aloittamaan aktivointisuunnitelman toteutuksen niille, jotka saavat toimeentulotukea. Aktivointisuunnitelmaan laatiminen toteutetaan yhdessä asiakkaan, sosiaalitoimiston ja työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 2:5 §.)

Lain mukaan vastuu kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä on kunnalla. Kunta voi järjestää palvelua omana toimintana tai yhdessä toisen kunnan kanssa. Kunta voi myös tehdä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa, mutta ei kuitenkaan yritysten kanssa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 2:6 §.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ohjaa myös kuntouttavan työtoiminnan toteuttamista. Kuntouttavan työtoiminnan on oltava sellaista, että se on henkilön

kannalta mielekästä ja riittävän vaativaa työmarkkinoille pääsyn edistämiseksi. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan tarjota 3- 24 kuukauden mittaisia jaksoja kerralla. Työtoimintapäivän pituus on vähintään neljä tuntia. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistujalla on kuntouttava työtoimintapäivä 1-4 päivää viikossa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 4:13 §.)

Kuntouttavaan työtoimintaan tuli 1.1.2015 voimaan tulee laki työllistymistä edistävästä monialaisista yhteispalveluista joiden on oltava toiminnassa 1.1.2016. Monialaisissa yhteispalveluissa (esim. työvoimanpalvelukeskukset) voidaan jatkossa ohjata kuntouttavaan työtoimintaan myös monialaisella työllistymissuunnitelmalla. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

3.3 Kuntouttavan työtoiminnan toteutus

Uusi sosiaalihuoltolaki astui voimaan 1.4.2015 ja myös se määrittelee kuntouttavan työtoiminnan sosiaalipalveluksi. Uusi laki velvoittaa sosiaalihuoltoa tarjoamaan asiakkailleen omatyöntekijän asiakkuuden ajaksi. Kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan sosiaalihuoltolain lisäksi myös lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeudesta määrittelee, että asiakkaalla on oikeus saada laadullisesti hyvää sosiaalihuoltoa, johon voidaan katsoa kuuluvan myös sosiaalihuollon ammattilaisten antama tuki ja ohjaus. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) edellyttää, että työttömälle työnhakijalle tehdään aktivointisuunnitelma. Aktivointisuunnitelma laaditaan yhdessä pitkään työttömänä olleen henkilön, työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijan ja kunnan työntekijän kanssa. Arviolta aktivointisuunnitelmia on tehty vuonna 2013 koko maassa 46 500, josta työttömien nuorten (alle 25- vuotiaiden) osuus on arvioituna 11 300. (Virtanen 2014, 2,5). Kuntouttavaan työtoimintaan osallistu-

valle kolmikantaisesti laadittuun aktivointisuunnitelmaan kirjataan tavoitteet, joita kuntouttavalle työtoiminnalle asetetaan. Tavoitteina voi olla esimerkiksi sosiaalisten kontaktien luominen, osallisuus, hyvinvoinnin tukeminen tai päivärytmin löytyminen. Usein toiveena on myös parantunut työ- ja toimintakyky ja mahdollisuus työllistymiselle. Tavoitteena voi olla myös työkyvyn arvioiminen ja eläkkeelle siirtyminen. Kuntouttavaan työtoimintaan liitetään usein myös erilaisia terveydenhoito-, kuntoutus- ja sosiaalipalveluja. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 39–41.)

Kuntouttava työtoiminta on myös velvoittavaa. Aktivointiedellytykset täyttävä henkilö ei voi kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää sitä ilman seuraamuksia. Kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyneen tai sen keskeyttäneen henkilön oikeus työmarkkinatukeen evätään 60 päiväksi tai henkilön toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 20 prosenttia. Alentaminen on mahdollista enintään kaksi kuukautta ja tämäkin vain siinä tapauksessa, että se ei vaaranna asiakkaan ihmisarvoista elämää. Toistuvasta kieltäytymisestä tai keskeytyksestä toimeentulotuen perusosan alennus voi olla enintään 40 prosenttia. (Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen.)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestäessä täytyy huomioida, että se vastaa kuntouttavan työtoimijan yksilöllistä tuen tarvetta eli tukee asiakkaan työ- ja toimintakykyä. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteissa tulee huomioida, että kuntouttava työtoiminta vastaa tarkoitustaan eli parantaa asiakkaan työ- ja toimintakykyä niin, että hänellä on mahdollisuus osallistua julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Kuntouttavaa työtoimintaa ei ole suunnattu niille henkilöille, joiden kyvykyys mahdollistaa osallistumisen julkisiin työvoimapalveluihin tai töihin. Näiden henkilöiden kohdalla aktivointiin kuuluu ensisijaisesti julkiset työvoimapalvelut, kuten työkokeilu tai palkkatukityö, jos avoimia työpaikkoja ei ole muuten saatavana. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

Kuntouttavat työtoimintaa kunnat järjestävät omissa kuntouttavan työtoiminnan yksiköissä ja pajoissa tai ostopalveluina järjestöiltä. Kuntouttavaa työtoimintaa

järjestetään myös kunnan omissa toimipaikoissa kuten liikuntapaikoilla, kouluissa, päiväkodeissa, vanhainkodeissa ja muussa vastaavissa. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 21.) Työtehtävät ovat avustavia työtehtäviä, jossa ei muodostu työsuhdetta työnantajan ja kuntouttavan työntekijän välillä. Kuntouttavalla työtoiminnalla ei saa korvata muussa työsuhhteessa tehtyä työtä. Kuntouttavalla työtoiminnalla ei saa olla sellaisia vaikutuksia, että vakinaista henkilökuntaa vähennetään. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

Sosiaali- ja terveysministeriö tähdentää, että kuntouttavaa työtoimintaa ei voi hankkia yrityksistä, jotka tuottavat voittoa. Tämän tarkoituksena on estää kuntouttavan työtoimijan työpanoksen käyttämisen taloudellisen voiton tuottamiseen ja sitä kautta jopa kilpailun vääristymiseen. Säätiö ja yhdistys voidaan myös katsoa yritykseksi, jos se harjoittaa elinkeinotoimintaa. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

Kuntouttavaan työtoimintaan voidaan myös yhdistää asiakkaan muut mahdollista kuntoutumista tukevat palvelut. Laki kiinnittää huomiota myös terveydenhuoltolakiin (1326/2010), jonka mukaan kunnassa on huolehdittava terveystarkastukset tarpeen mukaan alueellaan asuville. Terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia on tarjottava opiskeluterveydenhuollon ja työterveyshuollon ulkopuolelle jääville henkilöille. Terveyshuollon palvelut ovat työttömille erityisen tärkeitä, koska heillä on tutkitusti työssä olevia enemmän työ- ja toimintakykyyn vaikuttavia ja alentavia sairauksia. Jos terveystarkastuksessa havaitaan tarvetta terveys- ja kuntoutuspalveluihin, voidaan ne yhdistää kuntouttavaan työtoimintaan. (Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.)

4 SOSIAALITYÖN VAIKUTTAVUUS

Jotta työ sosiaaalialalla on lainmukaista, sen tulee myös olla vaikuttavaa. Sosiaaalialan työssä asiakkaat, veronmaksajat ja kuntien palveluorganisaatiot ovat kiinnostuneita, kuinka hyvin verorahoilla palveluja tuotetaan. Vaikuttavuus (effectiveness) käsite on yksi julkisen toiminnan tuloksellisuutta määrittävä käsite ja osatekijä. Käsite on tullut mukaan hyvinvointivaltion hallinnointiin 1980-luvulla. (Rajavaara 2007, 171; Haverinen 2012, 71.) Sosiaali- ja terveystieteissä vaikuttavuusarviot ovat tulleet näkyvämmiksi 2010-luvulla (Kivipelto, Blomgren, Karjalainen & Saikkonen (toim.) 2013,18).

Vaikuttavuus käsite on nykyisellään runsaasti käytetty, mutta sisällöllisesti hyvin laaja ja epätarkka. Vaikuttavuus käsite on käytössä useilla erilaisilla toiminnan areenoilla vaikuttavuutta punnittaessa. Markkinoiden- ja talouden alueella vaikuttavuuskäsite on usein rinnasteinen tehokkuuden ja taloudellisuuden näkökulmaan. Sosiaaalialalla tuloksellisuus on ihmisten kokemaa vaikutusta ja kokemukseen pohjautuva elämänlaadun paranemisen näkökulma. Sosiaaalialalla sosiaalityön seurauksena syntyneitä tapahtumia punnittaessa, puhutaan rinnakkain termeillä vaikutus ja vaikuttavuus. (Pohjola 2012,10- 23.) Vaikuttavuuspuhetta voidaan käydä eri yhteyksissä myös termeillä, seuraus, vaikutus, hyöty, onnistuminen (Rajavaara 2007, 16). On siis tärkeää avata käsitettä.

Vaikuttavuus (effectiveness) antaa vastauksen arvioon menetelmän tai intervention toimivuudesta käytännössä. Vaikutukset (outcomes) koskevat yleisesti ottaen tavoitteena olevaa hyötyä asiakkaan hyvinvoinnissa, muutoksen suunnassa ja sisällössä. Tehokkuus (effeciency) vastaa siihen kannattaako interventio, jolloin mitataan toiminnan vaikuttavuutta ja sen toteutukseen käytettyjen resurssien kokonaisuutta. (Haverinen 2012, 72.) Kotiranta (2008) toteaa tutkimuksessaan lyhyesti: ”vaikuttavuutta on se, että työllä ja toiminnalla saadaan aikaan tuloksia, joita toivotaan ja halutaan” (Kotiranta 2008, 41). Haverinen (2012) määrittää vaikuttavuuden muutokseksi asiakkaan tilanteessa, ja se sisältää työtavan tai työmenetelmän toimivuuden (Haverinen 2012, 74).

Asiakaslähtöisyyden tavoite on nostanut esiin asiakasvaikuttavuuden käsitteen, jolla tuodaan esiin vastaaminen asiakkaan tarpeisiin. Keskiössä on silloin asiakkaan saama apu ja hyöty ja sitä seuraava muutos hänen elämäntilanteeseensa. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus-käsite sisältää laajemman kokonaisuuden kuin asiakasvaikuttavuus. Sosiaalialan työssä ihmisen tukemisessa on kuitenkin aina mukana yhteiskunnalliset elementit, toimintaympäristöt ja yhteiskunnan vallitseva tila. Tämä asetelma nostaa esiin sosiaalialan ammattilaisen velvollisuuden tuoda päättäjille esiin päätöksiin vaikuttavat yhteiskunnalliset ja rakenteelliset elementit. (Pohjola 2012, 23.)

Tutkimalla työn vaikuttavuutta sosiaalialan työssä, voidaan saada arvokasta tietoa työn kehittämisen kannalta. Lisäksi on mahdollisuus jäsentää työtä, saada sille näkyvyyttä sekä osoittaa tehdyn työn vaikutuksia. Vaikuttavuustutkimuksella saadulla tiedolla voidaan eettiseltä kannalta katsoen myös kohdentaa toimintoja sekä kehittää palveluja paremmiksi ja ihmisten tarpeita vastaavaksi (Karjalainen & Kotiranta 2010,6-7). Muutoksen aikaansaamiseksi sosiaalialan työssä tehdään erilaisia interventioita. Vaikuttavuustutkimus on systemaattinen keino tuoda esiin sosiaalityön vaikutusta. (Pohjala 2012, 9-10.)

Sosiaalisten palveluiden vaikuttavuus on moniulotteista. Sosiaalialan työssä toiveena ja tavoitteena on usein muutos ongelmaan tai olemassa olevaan tilanteeseen. Tarkasteltaessa vaikuttavuutta yksilötasolla, vaikuttavuudessa pohjimmaisena on tavoitteellinen prosessi, josta seuraa muutos asiakkaan elämässä. (Pohjola 2012, 24.) Sosiaalityö on usein muutostyötä ja sosiaalityön vaikuttavuus tarkastelee sosiaalityön prosessien ja työmenetelmien asiakkaissa ja heidän elämässään aikaan saamaa muutosta (Rautakorpi 2010, 15; Pohjola, 23). Sosiaalialan työssä vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa, koska se vaikuttaa usein pitkäaikaisesti, jopa koko elämän ajan. Myös muutokseen johtavien tekijöiden tunnistaminen on usein ongelmallista kerroksellisen todellisuuden vuoksi. (Kivipelto ym. 2013, 20.)

Vaikuttavuustarkastelua ja ylipäättään sosiaalityön arvioinnin on ajateltu sopivan huonosti sosiaalityön kentälle, koska lähtökohtaisesti halutaan korostaa yksilön

ainutkertaisuutta. Sosiaalialan työn perusta on vuorovaikutuksessa ja asiakkaan kohtaamisessa, jolloin laatu käsitteenä on huomionarvoinen, kun arvioidaan vaikuttavuutta. (Karjalainen & Kotiranta 2010, 6, 17.)

Yksilöön kohdistuva aktivoinnin tutkiminen onnistuu yksilön näkökulmasta katsottuna. Laaja, ulkoiset tekijät huomioivaa tutkimusta on vaikea toteuttaa, koska silloin tutkimukseen vaikuttavat ympärillä vallitsevan yhteiskunnallinen tilanne. Tällaisia seikkoja ovat muun muassa työllisyystilanne ja avoimet työpaikat, asuntotilanne ja päivähoitopaikat. (Karjalainen & Kotiranta 2010, 6; Pohjala 2012, 11.)

Pitkäaikaistyöttömien kuntoutuksen vaikuttavuus ja sen tarkastelu, on osa rakennetyöttömyyden hoitoa. Kuntoutustoiminta pitkäaikaistyöttömyyden estämiseksi tai sen vähentämiseksi ei ole yksinomaan yksilöinterventiota vaan myös koko yhteiskuntaan vaikuttavaa politiikkaa. Työttömän kuntoutus on parhaimmillaan moniammatillista toimintaa. Asiakkaan elämän ja arjen selviytymistä sekä työ- ja toimintakykyä voidaan tukea ammatillisen-, lääkinnällisen, tai/ja sosiaalisen intervention avulla. Näiden toimien avulla pyritään ehkäisemään syrjäytymistä. (Mannila & Laisola-Nuotio 2002, 57.) Kuntoutukseen vaikuttavuus on tavoiteltujen tulosten saavuttamista yksilö- ja yhteisötasolla (Haverinen 2012, 76).

5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTUS

5.1 Hakusanat ja hakutietokannat

Tutkiessani kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia ja lain vaikuttavuuden toteutumista asiakkaiden elämänlaadullisten asioiden kohottajana, siirryn seuraavaksi tiedonhakuun. Toteutan tiedonhaun systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ohjeita noudattaen valikoiduista tietokannoista. Tein kirjallisuushaun tammi-huhtikuussa 2015 ilman vuosilukurajausta. Toteutin haun suomalaisia tutkimuksia sisältävistä tietokannoista, koska kysymys on kuntouttavasta työtoiminnasta, joka toteutetaan suomalaisessa yhteiskunnassa, suomalaista lainsäädäntöä noudattaen.

Kokeilin hakuja ensin erilaisilla yhdistelmillä. Hauilla: kuntouttava työtoim* AND vaikuttavuus ja kuntouttava AND vaikuttavuus AND työtoiminta- hakutuloksia tuli vähän, joten Lapin ammattikorkeakoulun informaation neuvoo noudattaen päätin jättää vaikuttavuus sanan pois tiedonhausta. Informaation neuvosta muotoilin hakusanat mahdollisimman yksinkertaiseksi, koska kuntouttavan työn vaikutuksia asiakkaiden kokemana kuvataan hyvin erilaisilla sanoilla, kuten: voimaantuminen, valtaistuminen ja empowerment.

Hakuja tein erilaisista lähteistä. Pyrin valitsemaan sellaisia tietokantoja, joista etsimiäni alkuperäistutkimuksia julkaistaan. Kattavien hakukantavalintojen lisäksi hain myös manuaalisesti, mutta sopivaa aineistoa ei löytynyt manuaalisella haulla lisää, vaan tutkimuksessa mukana ollut aineisto löytyi tietokantojen hauilla. Vuosiluvullisesti Theseus tarjosi vain 2010 tai sen jälkeen julkaistuja opinnäytteitä kyseisillä hakusanoilla. Hakutietokannat ja hakusanat ja löytyneiden aineistojen kappalemäärä selviää taulukosta 1. Parhaat hakutulokset toteutuivat taulukossa esitetyillä hakusanoilla.

Taulukko 1. Hakukohteet, hakusanat ja löytyneiden aineistojen kappalemäärä.

HAKUKOHDE	Melinda	Arto	Aleksi	Julkari	Koko Doria	Kuntoutus portti	Theseus (+Yamk)
kuntouttava työtoiminta	185	40	98	147	42	55	131
Kuntouttava työtoiminta?	186	40	98	92	22	0	84
Kuntouttava työ	68	2	115	232	93	105	498
kuntouttava* AND työtoiminta*	205	0	0	260	86	0	326
kuntouttava työtoiminta*	186	0	98	171	53	0	208
kuntouttava AND työtoiminta	185	0	0	147	42	55	131
Yhteensä (kpl)	1015	82	409	1049	338	215	Yamk 1378

Yhteensä seulottavaa materiaalia oli 4486 kappaletta tutkimuksia, opinnäytteitä, raportteja, selvityksiä sekä artikkeleita. Theseuksesta löytyi paljon hoitotiedettä koskevia aineistoja, joten hyödynsin niiden karsimisessa opinnäytetyön otsikkoa, josta saatoinkin päätellä koskeeko työ enemmän sairaalan maailmaa.

Hakukannoista poimin laadittuja sisäänottokriteerejä hyödyntäen, otsikko- ja abstrakti luvun jälkeen 23 tutkimusta, raporttia, selvitystä tai pro gradu työtä sekä lehtiartikkelia, jotka luin tässä vaiheessa kokonaan. Otin mukaan kokolukuun alkuperäisaineistoa harvalla seulalla, jotta mitään ei jää epähuomiossa pois.

5.2 Alkuperäisaineiston sisäänotto - ja poissulkemiskriteerit

Hakutuloksista tuli laajoja, joten kartoitin löytynyttä aineistoa ensin otsikkotasolla sekä silmäilemällä abstraktia ja asiasanoja. Löytyneestä aineistosta ei aina selvinnyt otsikkoa ja abstraktia lukemalla, käykö aineisto opinnäytetyöhöni, joten osa löytyneestä aineistosta oli luettava kokonaan. Lehtiartikkeleihin syvenyin myös kokoluovussa. Tarkasti laadittujen sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla oli mahdollisuus löytää omaan opinnäytetyöhöni sopiva aineisto. Oheisessa taulukossa (taulukko 2) on esitetty sisäänottokriteerit.

Taulukko 2. Sisäänottokriteerit

Sisäänottokriteerit
Tutkimus julkaistu vuosien 2005–2015 (max. huhtikuu) aikana.
Tutkimusaineisto on mahdollista saada vapaasti käytössä olevana elektronisena tai kirjallisena aineistona.
Tutkimus on suomalaisen lainsäädännön mukaan toteutettua kuntouttavaa työtoimintaa.
Tutkimus on toteutettu kirjallisena tai suullisena empiirisenä haastatteluna kuntouttavaa työtä tekevillä/tehneillä asiakkailta (henkilökohtaisesti tai ryhmähaastatteluna)
Tutkimuksessa käsitellään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan kokemaa vaikutusta omaan elämään.
Alkuperäisaineiston julkaisukieli suomi, ruotsi tai englanti.
Sosiaalihuoltolakiin perustuvaa kuntouttavaa työtoimintaa.

Aineistoa löytyi runsaasti vuoden 2001 lain säätämisen jälkeen. Mukaan opinnäytetyöhöni valitsin vuodesta 2005 alkaen olevat tutkimukset uusimpien tutkimustietojen esittämiseksi ja koska katsoin, että siinä vaiheessa kuntouttava työtoiminta on vakiinnuttanut toimintaperiaatettaan paremmin tulosten analysointia tukevalle tasolle, kuten yleensä kaikki toiminta vakiintuu.

Yleisin syy poissulkemiseen oli, ettei vaikutuksia kysytty suoraan asiakkailta, vaan näkökulma oli organisaatio ja henkilökuntatasolla (mm.1 Yamk), selvitys koski vammaispalvelun alaista työtoimintaa (1 Yamk) tai vaikutuksia oli tarkasteltu rekisteritietojen valossa.

Omaan opinnäytetyöhöni otin mukaan aineiston, joka kuvaa kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia asiakkaan kokemana. Mukaan otettavissa tutkimuksissa asiakkaan kokemus on hänen itsensä esiintuomaa, ei esimerkiksi henkilökunnan kuvailemaa tai arvioimaa. Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuollon alaista kuntouttavaa työtoimintaa, ei vammaislakiin perustuvaa kuntouttavaa työtoimintaa.

Opinnäytetyö koskee suomalaista kuntouttavan työn järjestelmää, jonka perustana on suomalainen lainsäädäntö, opinnäytetyöhön ei valita mukaan ulkomaa-laista aineistoa. Mukaan valitsin kriteerit täyttävät tutkimukset, raportit ja selvitykset sekä aiheesta kirjoitetut ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytteet (Yamk). Mukaan valitaan myös yliopistotutkinnot kuten pro gradut, lisensiaattityöt ja väitöstyöt, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen ja ovat ilmestyneet vuonna 2005 tai sen jälkeen. Aiheen uutuudesta kertonee, että kaikki löytyneet Yamk tutkimukset ovat vuoden 2010 jälkeen.

Välimatkojen ja ajankäytön vuoksi, aineiston täytyy löytyä myös vapaasti käytössä olevana elektronisena aineistona. Tämän vuoksi joitakin pro gradu töitä jäi aineiston ulkopuolelle, vaikka ne täyttivät hakukriteerit vuosiluvullisesti. Hakuun valikoin mukaan ainoastaan sosiaalialan tutkimuksia, muilta tieteenaloista aiheeseen sopivia tutkimuksia ei ollut tarjolla.

Alla olevassa taulukossa (taulukko 3) on nähtävissä kokolukuun valikoitunut alkuperäisaineisto aineistolajeittain. Kokoluvussa oli 23 kappaletta alkuperäisaineistoa. Sisäänottokriteerien hyödyntäen opinnäytetyöhön hyväksytään alkuperäisaineistoksi 12 kappaletta alkuperäisaineistoa.

Taulukko 3. Kokolukuun valikoitu alkuperäisaineisto, josta 12 hyväksytään opinnäytetyöhön.

Aineistolaji	Kokoluku kpl	Hyväksytään opinnäytetyöhön
Yamk opinnäytetyö vuosilta 2010–2013.	6	4 kpl vuosilta 2010–2013.
Pro gradu vuosilta 2007–2014	7	4 kpl vuosilta 2012–2014.
Väitöskirja vuodelta 2008.	1	0
Lisensiaattityö vuodelta 2009.	1	1 vuodelta 2009.
4 raporttia vuosilta 2006 -2014.	4	2 vuosilta 2010–2014.
1 selvitys vuodelta 2014.	1	1 vuodelta 2014.
Lehtiartikkelit	3	0
Yhteensä =	23	12

Sisäänottokriteerejä hyödyntäen opinnäytetyöhön valikoitui 12 kappaletta alkuperäisaineistoa (taulukko 4). Taulukko, jossa on esitetty myös tutkimusjoukko ja alkuperäisaineiston keskeiset tulokset, löytyy työn lopusta (LIITE 2).

Taulukko 4. Systemaattisella kirjallisuushaulla löydetty relevantti alkuperäisaineisto.

Tutkimuksen tai aineiston kirjoittaja/t ja ilmestymisvuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi
Aaltonen, Suvi & Tuomola, Sanja 2012. Turun amk. Sosiaalialan koulutusohjelma. Yamk opinnäytetyö.	Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöinen kehittäminen: Kehittämishanke Forsan kaupungin Työvalmennuskeskus Aktiivissa.
Ahola-Anttonen, Päivi 2012. Itä-Suomen yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu tutkielma.	Voimaantumista edistäviä tekijöitä kuntouttavassa työtoiminnassa
Jansson Anneli 2014. Tampereen yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu tutkielma.	Asiakkaalla langat käsissä läpi kuntouttavan työtoiminnan.
Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 38/2010.	Kuntouttava työtoiminta-aktiivista sosiaalipoliittikka vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta
Lempiälä Tuulamaria 2014. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta ja kulttuuritieteen yksikkö. Pro gradu tutkielma.	Merkityksistä muovautuva mosaiikki - Kuntouttavan työtoiminnan merkitykset haastattelupuheessa
Luhtasela, Leena 2009. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Lisensiaatintyö.	Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa
Mattila, Ira 2010. Tikkurilan amk Laurea. Sosiaaliala. Yamk opinnäytetyö.	Kuntouttavan työtoiminnan alkukartoitusryhmät – ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen Vantaalle.
Sandelin Iiris 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos(THL). Selvitys. Työpaperi 13/2014.	Osallisuus Vantaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Selvitys asiakkaiden kokemuksista.
Singh, Arja 2012. Kymenlaakson amk. Yamk opinnäytetyö.	Työttömän nuoren voimaantumisen kuvaus Haminan kaupungin kuntouttavassa työtoiminnassa.
Suoknuuti, Minna 2013. Diakonia ammattikorkeakoulu. Yamk opinnäytetyö.	Pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta SYTY! -ryhmätoiminnalla.
Tammelin, Mia 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos Tutkimusraportti 31/2010.	Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa.
Tervo, Sirpa 2012. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu tutkielma.	"jonku kanssa niinku jutteli ja yhdessä teki". Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista 17–29-vuotiaan kainuulaisen nuoren elämässä.

6 ASIAKKAIDEN KOKEMUKSET KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

6.1 Alkuperäisaineiston analysointi

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa löydettyä aineistoa tarkastelen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä apuna käyttäen, järjestäen ja pelkistäen koamalla löytyneet vaikutukset selkeästi luettaviksi löydöksi. Pysin myös yhdistelemään merkityskokonaisuuksia tulosten tulkintojen helpottamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.)

Analysointivaihe nostaa esiin vastauksen esitettyyn ongelmaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 221). Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa alkuperäistutkimusten löydökset sitovat ja ohjaavat tutkimuksen tekijää ja tulosten tulkitsijaa. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa löytyneillä alkuperäisaineistona toimivilla laadullisilla tutkimusaineistoilla, käytetyillä tutkimusmenetelmillä ja tutkimusasetelmilla sekä niistä syntyvillä tuloksilla on suuri merkitys kirjallisuuskatsauksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä on mahdollista teeman mukaisesti käsitellä ja nimetä tutkimuksen löydökset ja siten luoda käsitteitä ja yleistyksiä tutkimuksen tuloksista. Yhdistämällä merkityskokonaisuuksia on mahdollisuus selkeyttää tuloksia ja tuottaa tutkimukselle tieteellisesti luotettavaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 102–103, 108.)

6.2 Kuntouttavan työtoiminnan vaikutusten tutkimisen tapa

Opinnäytetyössäni selvitän löytämäni alkuperäisaineiston avulla asiakkaiden kokemia vaikutuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Olen perehtynyt löytämään

alkuperäisaineistoon ja tuon esiin, miten kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia on selvitetty ja kuinka löytämäni alkuperäisaineiston tutkimukset on toteutettu. Opinnäytetyössäni mukana oleva aineisto koostuu pääosin opinnäytetöistä. Uskon, sen johtuvan siitä, että laki kuntouttavasta työtoiminnasta on vuodelta 2001 eli verraten nuori. Todennäköisesti tulevaisuudessa kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista on saatavana runsaammin tutkimuksia ja väitöksiä.

Löytämässäni alkuperäisaineistoissa tutkimusmenetelminä käytettiin yksilöhaastattelua, ryhmähaastattelua tai yksilöllistä kyselylomaketta. Kolmessa alkuperäisaineistossa asiakkaita oli haastateltu ryhmähaastatteluna, muissa asiakkaat haastateltiin kyselylomakkeella tai teemahaastatteluna henkilökohtaisesti.

Alkuperäisaineistoissa tutkimuksellinen haastateltavien määrä oli suuri. Kaikkiaan systemaattisella kirjallisuuskatsauksella löytyneessä aineistossa kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta on kysytty 548 henkilöltä, josta 52 haastateltavan kohdalla on kyse ryhmämuotoisesta haastattelusta. Tutkimusjoukosta suurin kyselyaineisto oli Karjalainen & Karjalainen (2010) tutkimuksessa, jossa haastateltiin kyselylomakkeella 360 kuntouttavan työtoiminnan asiakasta (Karjalainen & Karjalainen 2010). Alkuperäisaineistoissa nuorten asiakkaiden kokemuksiin kuntouttavassa työtoiminnassa oli paneuduttu kahdessa alkuperäisaineistossa.

Kaikissa löytämissäni alkuperäisaineistossa tutkimus oli toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, joiden perusta oli empiirisissä haastatteluissa. Alkuperäisaineistossa oli mukana myös kehittämiseen tarkoitettuja opinnäytetöitä. Omassa opinnäytetyössään Aaltonen & Tuomola (2012) käsittelevät kuntouttavan työtoiminnan Starttiryhmän kehittämistä (Aaltonen & Tuomola 2012). Ahola-Anttonen (2012) työ oli myös osa kehittämishanketta (Ahola-Anttonen 2012). Kuntouttavan työtoiminnan alkukartoitusryhmät – ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä koski myös Mattilan työ (Mattila 2010).

Alkuperäistutkimuksissa kysyttiin eri tavoin asiakkailta kuntouttavan työn vaikutusta. Vaikutuksia tarkasteltiin muun muassa voimaantumisen, osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden ilmentymien kautta. Kuntouttavan työn vaikutukset nousi-

vat hyvin esiin erilaisista kysymysten asettelusta ja haastattelutavasta huolimatta. Tulokset olivat hyvin samankaltaisia ja niistä on mahdollisuus tehdä selkeitä johtopäätöksiä. Alkuperäisaineiston avulla on mahdollisuus nostaa esiin kuntouttavan työtoiminnan vaikutus asiakkaiden kokemana sekä arvioida kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain vaikuttavuutta.

Vaikutusten analysoimisessa ja teemoittelussa on eri tutkimuksessa käytetty erilaisia ilmaisuja ja jakoperusteita. Luhtaselan (2009) tutkimuksessa on tiivistetty kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden antamista merkityksistä kuuteen merkitykseen: rytmiä elämään, työyhteisö tukee, etuudet, osaamisen lisääminen, aktivoituminen, mielekäs työ (Luhtasela 2009, 52). Asiakkaiden kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista antamille merkityksille Tervo (2012) ja Tammelin (2010) käyttää luokittelussa kahta pääteemaa: arkeen ja yksilöön liittyvät liittyviin vaikutuksiin ja työelämään ja kouluttautumiseen liittyviin vaikutuksiin, joiden alle he ovat tehneet erillaisia sisällön analyysiryhmiä. Vaikutukset arkeen ja yksilön hyvinvointiin liittyvät alateemat hiukan vaihtelevat, Tervolla ne ovat: kotoa pois, rytmiä elämään, mielekäs tekeminen, etuudet ja kokonaiselämäntilanteen kohentuminen. Vaikutukset työllistymiseen ja koulutukseen alateemat ovat: työelämään kiinni, osallisuuden lisääntyminen, jatkopolkujen selkiytyminen, joustava työaika. Erillään on vielä työyhteisön tuki ja itsetunnot paraneminen. (Tervo 2012, 56; Tammelin 2010, 59.) Kuten Tammelin (2010) tutkimuksessaan toteaaakin, yksilöihin kohdistuvien vaikutusten kategorioiminen näyttää osin keinoitekoiselta (Tammelin 2010, 59).

Alkuperäisaineistoissa oli selvitetty kuntouttavan työtoiminnassa tapahtuvia vaikutuksia muun muassa voimaantumisen ja osallisuuden ilmentymien kautta. Kiinnostuksen kohteena oli voimaantuminen (empowerment) ja voimaantumisen prosessi. Voimaantumiselle on useita käytössä olevia synonyymeja, kuten valtaistuminen, voimaantuminen, empowerment ja voimistuminen. Valtaistumisen ja voimaantumisen tulkinnoista on eroja. Voimaantumista tulkitaan itsestä lähtevänä voimantunteen kokemuksena sekä myös ajatuksena yksilön voimauttamisesta ulkoisesti annetulla tunteella. Luhtasela määrittää voimaantumisen aktiivisuutena, omien asioiden haltuunottamisena. (Luhtasela 2009, 17.) Asiakkaat

kokevat voimaantumista kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavaa työtoimintaa tulkitaan aktivointipolitiikkana, jossa on empowerment ajattelusta johdettu voimaantumisen ilmentymiä. Ahola-Anttonen (2012) ja Singh (2012) ovat tutkineet kuntouttavaa työtoimintaa voimaantumisen kautta. Singh kohderyhmänä olivat nuoret asiakkaat. (Ahola-Anttonen 2012: Singh 2012.)

Luhtasela (2009) tutkii kuntouttavaa työtoimintaa ja osallisuutta. Osallisuus kuntouttavassa työtoiminnassa on asiakkaan kokemus ja tunne ympäröivästä yhteisöstä ja yhteiskunnasta. Osallisuuden kokemus on aktiivisuutta, omien vaikutusmahdollisuuksien tunnistaminen sekä yhteys itseen, yhteisöön ja yhteiskuntaan. (Luhtasela 2009, 18.) Janssonin (2014) työn teoreettinen osuus kiinnittyy käsitteisiin osallisuus ja asiakaslähtöisyys, joita hän myös kuvaa toistensa rinnakkaiskäsitteiksi. Yhteiskuntaosallisuus muodostuu jo toimimisesta kuntouttavassa työtoiminnassa. (Jansson 2014, 60.) Osallisuuden tuntemuksia lisää kuuluminen osaksi työyhteisöä ja ryhmää (Jansson 2014, 60; Suoknuuti 2013, 61). Kuntouttavassa työtoiminnassa toimijat tuovat esiin halun osallisuuden kokemukseen (Lempiälä 2014, 73).

6.3 Kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset asiakkaiden kokemana

Tähän opinnäytetyöhöni valitsen alkuperäislähteistä sellaiset kuntouttavan työtoiminnan vaikutusten osatekijät, jotka nousevat esiin alkuperäistutkimuksista ja joita myös itse pidän merkittävänä. Valintojen tärkeyden perustan omaan kokemukseeni kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana, jota olen vahvistanut alan kirjallisuudella.

Asiakkaat ovat tyytyväisiä siihen, että osallistuvat kuntouttavaan työtoimintaan (Sandelin 2014, 29). Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat eivät näe työtoimintaa välttämättä kuntoutustoimenpiteenä. Kuntoutusta kuitenkin tapahtuu, varsinkin sosiaalisen kuntoutumisen alueella. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68.) Aktivointia ja kuntouttavaa työtoimintaa voidaan tarkastella myös ehkäisevänä

toimenpiteenä ja mahdollistajana, jonka tarkoitus on tuoda pitkään työttömänä olevalle henkilölle elämänsisältöä. Kuntouttavan työtoiminnan avulla työttömän elämästä pyritään myös ehkäisemään negatiivisia vaikutuksia, kuten sosiaalisen elämän väheneminen, itsetunnon heikentymien ja päivärytmin puuttuminen. (Lempiälä 2014, 73.)

Alkuperäistutkimuksissa todettiin, että pitkään kotona olleella voi olla arkirytmiksi sekaisin (Tervo 2012, 58; Singh 2012, 41). Säännöllinen arki on tärkeä osa elämäntoimintaa (Mattila 2010, 48). Kuntouttavassa työtoiminnassa toimivalla voidaan todeta *arkirytmien kohentumista*. Kuntouttavassa työtoiminnassa päivärytmi vahvistuu ja muuttuu säännöllisemmäksi. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68; Sandelin 2014, 29.) Säännöllisen päivärytmien tuomasta virkistävästä vaikutuksesta kertoo moni alkuperäisaineisto. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kertoivat, että energisyys lisääntyy niinä päivinä, kun on kuntouttavaa työtoimintaa. (Tammelin 2010, 61; Aaltonen & Tuomola 2012, 74; Jansson 2014, 60.)

Kuntouttavassa työtoiminnassa toimiminen tuo mukanaan myös *elämäntoimintaa*. Elämäntoimintaan kuuluu osana myös päihteettömyys. (Tammelin 2010, 71; Lempiälä 2014, 73.) Nuorten osalta esiin nousee myös kuntouttava työtoiminnan oikea-aikaisuus ja asiakkaan voimavarojen huomioiminen (Tervo 2012, 2). Valtaistunut kuntouttavan työtoiminnan asiakas on toimija omassa elämässään (Sandelin 2014, 28).

Mielekäs työ ja mielekäs tekeminen lisäävät jokaisen ihmisen hyvinvointia ja aktiivinen arki tuo mukanaan lisää aktiivisuutta. Toisaalta työ voi olla myös vähemmän mieluista, mutta tuo yhtä kaikki säännöllistä rytmiä elämään. (Tammelin 2010, 61.) Mieleisistä tekemisistä johtuvia positiivisia vaikutuksia kuntouttavassa työtoiminnassa nostaa esiin myös (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68; Sandelin 2014, 29). Mielekäs tekeminen on tärkeää, etenkin jos siihen liittyy myös vapaus luovuuteen (Tervo 2012, 59).

Kuntouttavassa työtoiminnassa on mahdollisuus kokea *onnistumisen kokemuksia*. Onnistumisen kokemukset kuntouttavassa työtoiminnassa lisäävät asiakkaan uskoa omaan kykyihinsä. Onnistumista koetaan, kun työtehtävät onnistuvat. (Jansson 2014,60; Ahola-Anttonen 2012,92; Mattila 2010, 63.) Kuntouttavan työtoimijan itsetuntoa ja innostusta lisäävät positiivinen palaute kuntouttavan työtoiminnan ohjaajilta ja läheisiltä (Singh 2012, 50).

Kuntouttava työtoiminta tuo *positiivisuutta elämänasenteisiin*. Voimaantumisen kokemukset, kykyuskomukset ja parantunut itsetunto auttavat asiakasta asettamaan itselleen tulevaisuuden tavoitteita ja lisäävät uskoa omaan vaikutusmahdollisuuksiin. (Ahola-Anttonen 2012, 92.) Voimaantuminen kuntouttavassa työtoiminnassa voi saada myös tulevaisuuden näyttämään valoisammalta. Kuntouttava työtoiminta tuo mukanaan aktiivisuutta ja toiveikkuutta, joka katkaisee kielteistä elämänasennetta. Asennoituminen työhön ja elämään saa motivoituneen ja positiivisen sävyn. (Singh 2012,40- 41.) Myös aktivoituminen on nousut esiin kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksena. Aktiivisuudella on yhteys myös mielenterveyden ylläpitämiseen ja parantamiseen. (Singh 2012, 54; Tammelin 2010, 61–62.)

Alkuperäistutkimukset raportoivat myös *osaamisen ylläpitämisen ja parantumisen* kokemuksista. Usein avoimilla työmarkkinoilla töihin pääsy edellyttää työkokemusta. Kuntouttava työtoiminta voi monilla pakkakunnilla olla ainut mahdollisuus saada työkokemusta. Osaamiseen parantamiseen kiinnitetään huomiota kuntouttavan työtoiminnan laissa. Oman alan töihin pääseminen on tärkeää etenkin nuorten kohdalla. (Tervo 2012, 61.) Työpaikoilla nuorilla on mahdollisuus saada oppia vanhemmilta ammattilaisilta. Raportoinnit parantuneesta osaamisesta ja työkyvyn ylläpitämisestä on tärkeää kaikilla kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla, mutta etenkin nuorten kokemana (Tammelin 2010, 63). Kuntouttavassa työtoiminnassa arvostetaan myös mahdollisuutta työskennellä omaan tahtiin (Lempiälä 2014, 65).

Kuntouttavan työtoiminnan *etuudet parantavat taloudellista tilannetta*. Pitkään työttömänä olevilla on taloudellisesti usein vaikeaa ja köyhyys voi omalta osaltaan

taan lisätä eristäytyneisyyttä ja masentaa. (Tammelin 2010, 61.) Kuntouttavasta työtoiminnasta saatava etuus on pieni, vain yhdeksän euroa päivässä. Kuitenkin tämä pieni tulo voi osaltaan olla helpottamassa kuntouttavassa työssä olevan henkilön tulotasoa. Olennaista on, että kuntouttavasta työtoiminnasta saatavaa yhdeksän euron kulukorvausta ei lasketa asiakkaan tuloksi. Se ei siis pienennä asiakkaan mahdollisesti saamaa toimeentulotukea tai asumistukea. Tutkimuksissa asiakkaat tuovat esille koettua taloudellisen tilanteensa kohenemista. (Tammelin 2010, 62; Aaltonen & Tuomola 2012, 74; Tervo 2012, 60.)

Kuntouttavan työtoiminnan positiivisiin vaikutuksiin kuuluu *yhteisöllisyyden kokemus*. Kun kuuluu kuntouttavan työtoiminnan kautta työyhteisöön, tuntee kuuluvansa myös ympäröivään yhteiskuntaan. (Jansson 2014,60; Sandelin 2014, 28.) Kuntouttava työtoiminta tuo asiakkaan mukaan yhteiskunnan toimijaksi (Aaltonen & Tuomola 2012, 74). Hyvä työyhteisö ja työilmapiiri koetaan tärkeäksi osaksi kuntouttavaa työtoimintaa (Tammelin 2010, 62; Karjalainen & Karjalainen 2010, 68). Työtoiminnassa oleva suvaitsevainen ilmapiiri ja työtehtävien valinnanvapaus auttava asiakkaan voimaantumista sekä sitoutumista (Ahola-Anttonen 2012, 91–92). Yhteisöllisyys ja jakaminen ovat erittäin näkyvästi esillä työtoimijoiden päivässä. Kuntouttavan työtoiminnan työyhteisössä voi saada elämänsä myös uusia ihmissuhteita. (Jansson 2014, 60.) Kuntouttava työtoiminta lisää sosiaalisia kontakteja. Varsinkin nuorille on tärkeä saada kodin ja perheen lisäksi muita kontakteja. (Tervo 2012,65.)

Sosiaalisten taitojen ja sosiaalisten kontaktien kehittyminen kuntouttavassa työtoiminnassa nostetaan esiin useissa alkuperäistutkimuksissa (mm. Sandelin 2014, 29; Singh 2012,41). Kotona työttömänä oleva voi tuntea itsensä syrjäytyneeksi (Tervo 2012, 58). Sosiaaliset suhteet koetaan yhdeksi parhaimmista asioista kuntouttavassa työtoiminnassa (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68). Kuntouttava työtoiminta vaikuttaa positiivisesti asiakkaan sosiaalisten taitoihin ja arjen hallinta vahvistuu (Suoknuuti 2013, 3). Sosiaalisuus ja vertaistuki ovat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille tärkeitä. (Mattila 2010, 51).

6.4 Kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa

Systemaattisella kirjallisuushaulla löytyneissä alkuperäisaineistossa nousi esiin myös kuntouttavassa työtoiminnassa olevia kehittämistarpeita. Osa niistä liittyy vankasti kuntouttavan työtoiminnan suunnittelutapahtumaan, aktivointisuunnitelman laatimiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaat kokevat, ettei heillä ole riittävästi mahdollisuutta vaikuttaa omaan kuntouttavan työtoiminnan sopimukseen tai suunnitteluun. (Jansson 2014, 59–60.) Osallisuuden kokemus ei toteudu, jos asiakas ei itse pääse täysivaltaisena osallistumaan palveluidensa suunnitteluun. (Luhtasela 2009, 127–130.) *Asiakkaalla tulee olla kokemus mahdollisuudestaan vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan suunnitteluun.*

Pitkäaikaistyöttömälle aktivointitoimenpiteet ovat lain mukaan velvoittavia. Asiakkaat voivat kokea, että työntekijät käyttävät ylivaltaa aktivointitoimenpiteessä. Tämä johtaa usein asiakkaan valinnanvapauden vähenemiseen, kun vaihtoehtoina joko työttömyyspäivärahan menetys tai kuntouttava työ. Vaihtoehtojen vähäisyys ja asiakkaan tukiin puuttuminen voi johtaa asiakkaan syrjäytymiseen. Aktivointi voidaan kokea turhauttavana negatiivisena asiana, koska se ei useinkaan tuo helpotusta työllistymiseen. (Luhtasela 2009, 5,9.) Osa asiakkaista voi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan sanktioiden pelossa (Mattila 2010, 47). Kuntouttava työtoiminta voi myös aiheuttaa katkeruutta työllistämisen- ja sosiaalista järjestelmää kohtaan (Tammelin 2010, 62). *Asiakkaalle tulee tarjota monipuolisesti vaihtoehtoja osallisuuteen yhteiskunnassa.*

Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa asiakkaasta voi tuntua epämukavalta, kun ammattihenkilöt kyselevät heidän henkilökohtaiseksi kokemiaan asioita. Asiakkaalta voidaan myös odottaa nopeita päätöksiä, joihin hän ei ole valmis. Asiakkaat voivat kokea huonommuuden ja epäonnistumisen tunteita siitä syystä, että heidän ainoa mahdollisuutensa päästä työyhteisön jäseneksi on kuntouttava työtoiminta. Asiakkailla on kokemus myös syyllistämisestä. (Jansson 2014, 60.) *Ammattihenkilöiltä odotetaan asiakkaan kohtaamisessa innostavaa ja kannustavaa työtettä.*

Sopivien työtehtävien puute voi aiheuttaa, ettei osaaminen lisäännä kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua korkeastikin koulutettuja henkilöitä, joilla voi olla pitkä työkokemus. Epäedullinen tilanne on asiakkaan näkökulmasta silloin, kun hän on kuntouttavassa työtoiminnassa sellaisissa tehtävissä, joihin hänellä on vankka ammattitaito ja hyvä työkyky. (Tammelin 2010, 63.) Onkin tarpeen miettiä milloin kuntouttava työtoiminta on todella tarpeen. *Ei ole perusteltua sijoittaa kuntouttavaan työtoimintaan työkykyinen työtön vain sen vuoksi, ettei muuta työtä ole tarjolla.*

Pitkään työttömänä olleen ja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat tulot ovat niukat. Kuntouttava työtoiminta ei myöskään poista mahdollista työttömyyskassarensia eikä kerrytä eläkettä. Kuntouttavassa työssä sairauspäivistä ei saa toimintarahaa, eikä loma-ajoilta korvausta (Karjalainen & Karjalainen 2010, 64.) Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien kohtalo on olla eriarvoisia tavallisiin työntekijöihin nähden. Kuntouttava työ voi aiheuttaa myös toivottomuutta. (Tammelin, 2010, 71–72.) Kuntouttavaa työtoimintaa tulisi kehittää *eriarvoisuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi.*

Kuntouttavan työtoiminnan loppuminen voi olla kova paikka, joka voi tuoda asiakkaan elämään voimakkaitakin tunteita. Asiakas voi kokea pelkoa ja hämmennystä uudesta tilanteesta. (Jansson 2014, 60.) Tulevaisuudesta koetaan epävarmuutta, suunnitelmat painottuvat työtoimintajaksolle (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68.) Kokemus osattomuudesta johtuu myös tulevaisuuden epävarmuudesta (Luhtasela 2009, 127). Monella kuntouttavassa työssä toimivalla voi olla tavoitteena pääsy työelämään ja oman alan töihin, vaikka siirtymät työelämään eivät juuri toteudu. (Tervo 2012, 61). Jansson (2014) nostaa omassa työssään esiin kuntouttavan työn loppumiseen liittyvään siirtymävaiheeseen. Pitkä työttömyys ja epäonnistumisen pelko lisäävät asiakkaan tuen tarvetta. Siihen voidaan vastata kehittämällä omaa ammatillisuutta ja hyödyntämällä moniammatillista työtettä. (Jansson 2014, 58.) *Kuntouttavan työtoiminnan loppumisen jälkeen asiakasta ei saa jättää tyhjän päälle, vaan on pyrittävä tukemaan myös hänen jatkopolkujaan yhteiskunnan toimijana.*

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työttömyyden koskettaessa monia suomalaisia, yhteiskunnan on ollut tarpeen turvautua aktivoivan sosiaalipolitiikan keinoihin ihmisten työkyvyn ja elämänlaadun turvaamiseksi. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittää kuntouttavan työtoiminnan tavoitteeksi parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle. Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksenä on: minkälaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaiden kokemana sekä toteutuuko kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus elämänlaadun ja elämänhallinnan parantajana? Asiaa selvitin systemaattisella kirjallisuuskatsauksella löytyneestä 12 alkuperäisaineiston aineistolähtöisen analysoinnin avulla.

Sosiaalialan työssä vaikuttavuuden tutkiminen ja arvioiminen on kustannusten, eettisen työskentelyn ja asiakkaan oikeanlaisen tukemisen kannalta tärkeää. Vaikutusten selvittäminen kirjallisuuskatsauksen avulla toi mahdollisuuden saada laaja-alaisesti tietoa asiakkaiden kokemista vaikutuksista kuntouttavassa työtoiminnassa ja selvittää lain vaikuttavuutta.

Kuntouttava työtoiminta on aktivointitapahtuma, joka edistää ja ylläpitää ihmisten työkykyä. Kuntouttavassa työtoiminnassa toimivien asiakkaiden siirtymät työelämään ovat vähäisiä. Asiakkaat siirtyvät kuntouttavasta työtoiminnasta yleisesti uudelle kuntouttavan työtoiminnan jaksolle tai muihin sosiaali- ja hyvinvointipalveluihin.

Alkuperäisaineistossa kuntouttavassa työtoiminnassa haastateltuja asiakkaita oli yhteensä 548 henkilöä. Haastatellut asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan positiivisena tapahtumana. Asiakkaiden kokemia vaikutuksia kuntouttavassa työtoiminnassa on lisääntynyt elämänhallinta ja kohentunut ja vahvistunut arkirythmi. Mielekäs tekeminen lisää kuntouttavassa työtoiminnassa toimivien arjen hyvinvointia. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkailla on mahdollisuus kokea onnistumisen kokemuksia, jotka lisäävät itsetuntemusta ja uskoa omiin

kykyihinsä. Kuntouttava työtoiminta tuo mukanaan myös toiveikkuuden elämänasenteisiin, joka saa tulevaisuuden näyttämään valoisalta. Asiakkaat kokevat myös osaamisen kohentumisesta. Kuntouttavan työtoiminnan etuudet ovat pieniä, mutta voivat osaltaan saada asiakkaat tuntemaan kohentunutta taloudellista tilannetta. Kuntouttavan työtoiminnan positiivisiin vaikutuksiin kuuluu myös työyhteisössä saatu vertaistuki ja yhteisöllisyys. Sosiaaliset kontaktit ja uudet ihmissuhteet ovat tärkeitä asiakkaiden raportoimia vaikutuksia.

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa löytyneessä alkuperäisaineistossa nousi esiin asiakkaiden kokemuksia, joita kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan kehittää. Kuntouttavassa työtoiminnassa toimivalla asiakkaalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan suunnitteluun. Toimenpiteitä olisi tehtävä myös eriarvoisuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi palkkatyöntekijöihin nähden. Osaaminen ei lisäännä kuntouttavassa työtoiminnassa, jollei asiakkaalle ole tarjolla sopivia tehtäviä. Työtehtävien suunnittelussa tulee huomioida riittävä määrä erilaisia vaihtoehtoja.

Ei ole perusteltua sijoittaa kuntouttavaan työtoimintaa täysin työkykyinen työtön vain sen vuoksi, ettei muuta työtä ole tarjolla vaan asiakkaalle tulee tarjota monipuolisesti vaihtoehtoja osallisuuteen yhteiskunnassa. Kuntouttavan työtoiminnan loppumisen jälkeen asiakasta ei saa jättää tyhjän päälle, vaan on pyrittävä tukemaan myös hänen jatkopolkujaan yhteiskunnan toimijana. Sosiaalialan työssä on tärkeää innostava ja kannustava työote. Kuntouttavan työtoiminnan mielekkyyttä voidaan lisätä poistamalla asiakkaiden kokemia epäkohtia.

Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella ja aineistolähtöisellä analysoinnilla ilmenneistä tuloksista voidaan esittää, että kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset koetaan pääsääntöisesti positiivisena aktivointitoimenpiteenä. Kuntouttava työtoiminta myös toteuttaa sitä vaikuttavuutta ja interventiota, jota lain laatijat ovat sille asettaneet elämänlaadun ja elämänhallinnan parantaja, mutta epäkohdrien poistamiseen on myös kiinnitettävä huomiota. Vaikuttavuustutkimuksena tämä opinnäytetyö tuo esiin vaikuttavuusarviointina kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain toimivuuden.

8 POHDINTA

Tässä opinnäytetyössä olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota siihen, että eettinen tapa työskennellä toteutuu kaikissa työn vaiheissa. Minua opinnäytetyön tekijänä ovat ohjanneet hyvän tieteellisen käytännön periaatteet, joihin kuuluu huolellisuus ja tarkkuus kaikissa työn vaiheissa.

Kuntouttavan työtoiminnan vaikutusten arviointi ei ole yksiselitteistä. Kuntouttavassa työtoiminnassa voi olla hyvinkin erilaisia asiakkaita, joilla voi olla toisistaan hyvin poikkeava koulutus, elämäntilanne, työhistoria ja harrastukset. Yhdistävänä tekijänä on työttömyys ja usein myös koulutuksen puute. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden työkyky saattaa vaihdella huomattavasti. Toisilla asiakkailla voi olla vaikea sitoutua palveluun, toiset olisivat valmiita työntekijöitä töihin. Kuntouttavalla työtoiminnalla voi olla jopa leimaavia vaikutuksia, kun kuntouttavan työtoiminnan status on lähinnä heikommassa työllistämistilanteessa olevien aktivoiminen.

Kaikilla kuntouttavaan työtoimintaan tulevilla asiakkailla ei ole ongelmia ajankäytön tai päivärytmin kanssa. Työttömyys on yhteiskunnan rakenteista johtuva ilmiö, eikä sitä pidä liittää yksilön puutteeksi tai vajavuudeksi. Tärkeänä asiana näenkin, että kuntouttavaa työtoimintaa ei käytetä keinona saada ihminen johonkin toimenpiteeseen, kun töitä ei ole. Kuntouttava työtoiminnan jatkoksi tulleeikin turvata mahdollisuus ”seuraavalle askelmalle”, asiakkaan polku eteenpäin ja ylöspäin.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on kysymys yhteiskunnan kannalta pienestä vaikuttavuudesta, mutta monen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan kohdalla todellisesta menestystarinasta. Jokainen kuntouttavan työn asiakkaan onnistumistarina on tärkeä, ei yksin hänelle itselleen, vaan myös läheisille ja onnistumisen tukena toimivalle henkilökunnalle. Parhaimmillaan kuntouttava työtoiminta on paikka, josta matka jatkuu kouluun, kursseille, eläkkeelle tai avoimille

työmarkkinoille. Se on myös mahdollisuus, tilaisuus löytää itsestään ja elämästään uusia asioita, jotka kantavat tulevaisuudessa.

Uutena tutkimuksen aiheena olisi mielenkiintoista selvittää, mille ikäjakaumalle kuntouttava työtoiminta jakautuu ja miten sukupuoli ja koulutuspohja ovat edustettuna. Mielenkiintoisena olisi selvittää myös, kuinka kuntouttavasta työtoiminnasta sijoitutaan työelämään tai muuhun työvoimapolitiittisesti edistävään toimintaan. Kiinnostavaa olisi tutkia, kuinka asiakkaat ohjautuvat kuntouttavaan työtoimintaan. Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus nousee tutkimuksessani esille vain lyhytaikaisten haastattelujen valossa ilmenneinä vaikutuksina. Pitkän aikavälin seurantatutkimusta kuntouttavan työn asiakkaille en ole löytänyt. Pitemmän aikavälin vaikutuksen ovat myös mielenkiintoinen tutkimuskysymys.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoista ja mahdollistanut syventymisen laaja-alaisesti itseä kiinnostavaan aihealueeseen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmänä mielenkiintoinen, innostava ja haastava. Kirjallisuuskatsauksen avulla löytyi selvitykseni kannalta oleellinen tieto, joka innosti jatkamaan eteenpäin. Tutkimuksellinen lukutaito kehittyi opinnäytetyön edistyessä. Iloitsen, että sain perusteellisen vastauksen kysymykseen, jota pohdin kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana.

LÄHTEET

Aaltonen, S. & Tuomola, S. 2012. Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöinen kehittäminen. – Kehittämishanke Forssan kaupungin työvalmennuskeskus Aktiivissa. Turun ammattikorkeakoulu. Yamk opinnäytetyö. Viitattu 5.4.2015.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/42784/AaltonenTuomola_SuviSanna.pdf?sequence=1

Ahola-Anttonen, P. 2012. Voimaannuttavia edistäviä tekijöitä kuntouttavassa työtoiminnassa. Itäsuomen yliopisto. Yhteiskuntatieteen laitos. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Viitattu 7.3.2015.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120871/urn_nbn_fi_uef-20120871.pdf

Ala-Kauhaluoma, M. 2007. Toimeenpanon ratkaisuja ja arvioinnin haasteita. Tutkimus uusista työllistymisen tavoista. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 2007: 76.

Haverinen, R. 2012. Vaikuttavuus ja näyttö tavoitteena sekä sosiaalityön asiakastyön tutkimuksen kohteena. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. 2012 (toim.). Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 65–85.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.

Jansson, A. 2014. Asiakkaalla langat omissa käsissään läpi kuntouttavan työtoiminnan. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta ja kulttuuritieteen laitos. Sosiaalityön pro gradu tutkielma.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96435/GRADU-1418305140.pdf?sequence=1>

Johansson, K. 2007. Huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R.-L. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. 2007:51/A. 3-45.

Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta- Aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80039/4aa5eb26-0e0e-4dac-928e-4597d8c7a8d9.pdf?sequence=1>

Karjalainen, P. 2012. Realistinen arviointi kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuudesta. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 162–196.

Karjalainen, P. & Kotiranta, T. 2010. Alustava kartoitus Suomessa aikuissosiaalityössä käytettävistä vaikutusten arvioinnin menettelytavoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.5.2015.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79851/Aiksosvaik_kartoitus_132010.pdf?sequence=1

Karjalainen, V. & Karjalainen, J. 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arviointitoiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2011:46. Viitattu 2.3.2015.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80041/c7db7901-6ac7-422b-b09f-b62c88a3737a.pdf?sequence=1>

Kivipelto, M., Blomgren, S., Karjalainen, P. & Saikkonen, P. (toim.) 2013. Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus – ja kehittämishankkeen loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2013:8. Tampere: Juvenis Print. Suomen yliopistopaino. Viitattu 17.1.2015.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104473/URN_ISBN_978-952-245-864-3.pdf?sequence=1

Kotiranta, T. 2008. Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitöskirja. Viitattu 29.1.2015.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/18004>

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 2.3.2015.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1900001#fi>

Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote. Viitattu 2.3.2015.

http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/skyldigheten-till-att-delta-i-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-fr-o-m-1-1-2010

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189. Finlex. Viitattu 4.3.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>. Viitattu 2.3.2015.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta 314/2010. Viitattu 6.6.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100314>

Lempiälä, T. 2014. Merkityksistä muodostuva mosaiikki – kuntouttavan työtoiminnan merkitykset haastattelupuheessa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteen laitos. Pro gradu tutkielma.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96259/GRADU-1415176404.pdf?sequence=1>

Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapoliittinen laitos. Valtiotieteellinen tiedekunta.

Sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Licensiaattitutkimus. Viitattu 22.3.2015.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

Mannila, S. & Laisola-Nuotio, A. 2002. Pitkäaikaistyöttömien kuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa Kannattako kuntoutus? Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Stakes. Raportteja 2002/ 267. 57–72.

Mattila, I. 2010. Kuntouttavan työtoiminnan alkukartoitusryhmätyöryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen Vantaalla. Tikkurilan ammattikorkeakoulu Laurea. Sosiaalialan koulutusohjelma. Yamk opinnäytetyö. Viitattu 5.4.2015.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24618/Mattila_Ira.pdf?sequence=1

Pohjala, A. 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Pohjala, A., Kempainen, T. & Väyrynen, S. 2012 (toim.). Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9-15.

Pudas-Tähkä, S. & Axelin, A. 2007. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajausta, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A. & Stolt, M. & Ääri, R-L.(toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. 2007:51/A, 46–57.

Rajavaara, M 2007. Vaikuttavuusyhteiskunta- Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen.. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Viitattu 5.3.2015.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3290/RajavaaraVaikuttavuusnetti.pdf?sequence>

Rakennetyöttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriö. Tilastokeskus. Haettu 2.3.2015.

Rautakorpi, K. 2010. Arviointi osana kuntouttavan työtoiminnan voimaantumisprosessia- Voidaanko ihmisen voimaantumista havainnollistaa ja arvioida? Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Viitattu 28.3.2014.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23634/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201005241912.pdf?sequence=1>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteen sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Viitattu 17.1.2015.

http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sandelin, I. 2014. Osallisuus Vantaan kuntouttavasta työtoiminnasta. Selvitys asiakkaiden kokemuksista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 2014:13.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114913/THL_TP13_2014_web.pdf?sequence=1

Singh, A. 2012. Työttömän nuoren voimaantumisen kuvaus Haminan kaupungin kuntouttavassa työtoiminnassa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen Yamk opinnäytetyö. Viitattu 6.4.2015.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43298/Singh_Arja.pdf?sequence=1

Stolt, M. & Rautasalo, P. 2007. Tutkimusartikkelien valinta ja käsittely. Teoksessa: Johansson. K., Axelin. A., Stolt. M. & Ääri. R-L. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. 2007:51/A, 58–70.

Suoknuuti, M. 2013. Pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta SYTY! – ryhmätoiminnalla. Diakonia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Yamk opinnäytetyö. Viitattu 7.5.2014.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59738/Suoknuuti_Minna.pdf?sequence=1

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Viitattu 3.6.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P18>

Tammelin, M. 2010. Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2010:31.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80025/197ff535-0630-413d-bc64-c7c14a0ea3a3.pdf?sequence=1>

Tervo, S. 2012. ”Jonku kanssa ku jutteli ja yhdessä teki. ”Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista 17–29- vuotiaan kainuulaisen nuoren elämässä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Viitattu 5.3.2015.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37666/URN:NBN:fi:jyu-201204031507.pdf?sequence=1>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 11., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuusa, M. 2005. Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia. Helsinki: Yliopistopaino.

Virtanen, A. 2014. Kuntouttava työtoiminta 2013 – Kuntakysely osaraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 2014:19. Viitattu 7.6.2015.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116263/Tr19_14.pdf?sequence=4

LIITE 1

Kuva 1. Rakennetyöttömyys vuosina 2013–2015 tammikuussa. (Rakennetyöttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriö. Tilastokeskus. Haettu 2.3.2015)

			Rakennetyöttömät yhteensä	Pitkäaikaistyöttömät	Rinnasteiset pitkäaikaisyöttömät	Palveluilta työttömäksi jääneet	Palveluilta palveluille siirtyvät
Kokomaa	2013 Tammi	Ikä yhteensä	151722	67542	40142	39883	4155
		15–19 v.	1335	24	149	1118	44
		20–24 v.	10727	796	3015	6228	688
		25–29 v.	12306	2441	4349	4903	613
		30–34 v.	12577	3651	4297	4146	483
		35–39 v.	12354	4134	3841	3888	491
		40–44 v.	14002	5193	4327	4013	469
		45–49 v.	16983	6889	5018	4529	547
		50–54 v.	18149	7956	5221	4537	435
		55–59 v.	24266	13132	5810	5014	310
		60–64 v.	28679	23016	4088	1500	75
	2014 Tammi	Ikä yhteensä	173835	85539	41589	40529	6178
		15–19 v.	1438	17	98	1275	48
		20–24 v.	11944	1240	3243	6698	763
		25–29 v.	14706	3577	4605	5321	1203
		30–34 v.	16084	5541	4797	4770	976
		35–39 v.	15194	6100	4207	4046	841
		40–44 v.	15936	6960	4366	3886	724
		45–49 v.	19616	9380	5180	4358	698
		50–54 v.	21087	10784	5381	4385	537
		55–59 v.	25571	15067	5734	4445	325
		60–64 v.	31799	26455	3947	1334	63
	2015 Tammi	Ikä yhteensä	201055	101537	43807	49749	5962
		15–19 v.	1896	73	120	1674	29
		20–24 v.	15602	2279	3957	8681	685
		25–29 v.	17784	4890	4843	6869	1182
		30–34 v.	19502	7650	5004	5841	1007
		35–39 v.	18053	7909	4477	4829	838
		40–44 v.	17924	8184	4518	4540	682
		45–49 v.	22030	10901	5432	5054	643
		50–54 v.	24199	12497	5980	5194	528
		55–59 v.	27382	15862	5840	5365	315
		60–64 v.	35939	30596	3605	1685	53

Pitkäaikaistyöttömät yhteensä = Yhteismäärä kuukauden lopussa pitkäaikaistyöttömien, rinnasteisten pitkäaikaistyöttömien, palveluilta työttömäksi jääneiden ja palveluilta palveluille siirtyneiden määristä.

*Pitkäaikaistyöttömät sisältää vähintään vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä työnhakijana olleet.

*Rinnasteiset pitkäaikaistyöttömät sisältää viimeisen 16 kuukauden aikana yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana olleet. Ei kuitenkaan edelliseen ryhmään kuuluvia yhtäjaksoisia pitkäaikaistyöttömiä.

* Palveluilta työttömäksi jääneisiin lasketaan viimeistään 12 kuukauden aikana työllistämisessä, työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa, kokeiluissa, työvoimakoulutuksessa, valmennuksissa, vuorotteluvapaasijaisina, omaehtoisessa opiskelussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olleet, joiden sijoitus on päättynyt 3 kuukautta ennen laskentapäivää ja jotka ovat kuukauden laskentapäivänä työttöminä työnhakijoina. Henkilöt eivät sisälly pitkäaikaistyöttömien tai rinnasteisten pitkäaikaistyöttömien muuttujiin.

* Palveluilta palveluille sijoittuneisiin lasketaan työllistämisessä, työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa, kokeiluissa, työvoimakoulutuksessa, valmennuksissa, vuorotteluvapaasijaisena, omaehtoisessa opiskelussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa laskentapäivänä olevat, jotka ovat olleet viimeisen 16 kuukauden aikana em. palveluissa, joka on kuitenkin päättynyt 3 kuukautta ennen laskentapäivänä voimassa olevan palvelun alkua. Lisäksi henkilön on täytynyt olla viimeisen 16 kuukauden aikana yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana tai em. aktiivipalveluissa.

LIITE 2

Systemaattisella kirjallisuushaulla löydetty relevantti aineisto.

Tutkimuksen kirjoittaja/t ja ilm. vuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi	Tutkimusaineiston tarkoitus ja tutkimuskysymys	Tutkimuskohdejoukko	Keskeiset tulokset
Aaltonen, Suvi & Tuomola, Sanja 2012. Turun amk opinnäytetyö.	Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöinen kehittäminen: Kehittämishanke Forsan kaupungin Työvalmennuskeskus Aktiivissa.	Asiakaslähtöisen kuntouttavan työtoiminnan Starttiryhmän kehittäminen Kehittämisessä käytettiin BIKVA – arviointimallia.	Ryhmähaastattelu, koostui kahdesta ryhmähaastattelusta. Yhteensä haastatteluihin osallistui 14 henkilöä; 3 naista ja 11 miestä.	Asiakkaat kokevat Startin tarjoaman ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan vertaistuellisena ja päiviin sisältöä tuovana toimintana.
Ahola-Anttonen, Päivi 2012 Itä-Suomen yliopisto Pro gradu tutkielma.	Voimaantumista edistäviä tekijöitä kuntouttavassa työtoiminnassa	Tutkimuksen kohteena on kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden voimaantumisprosessi. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet asiakkaiden voimaantumiseen kuntouttavan työtoiminnan aikana?	Haastatteluihin on valikoitunut 6 kuntouttavasta työtoiminnasta koulutukseen tai työelämään siirtynyttä asiakasta.	Voimaantumisen prosessissa esiin nousi kuntouttavan työtoiminnan paikkaan ja työtehtäviin liittyvää voimaantumista. Toivo paremmasta, kykyuskomukset paranivat, sosiaalinen kyvykkyys ja vastuunkanto nousivat esiin.
Jansson, Anneli 2014 Tampereen yliopisto. Pro gradu tutkielma.	Asiakkaalla langat käsissä läpi kuntouttavan työtoiminnan.	Kuntouttavan työtoiminnan prosessin asiakaslähtöinen arviointi. Tavoitteena on arvioida asiakkaan kokemaa osallisuutta sekä toiminnan asiakaslähtöisyyttä ja kehittää työtoiminnan prosessia.	Ryhmähaastattelu jossa 5+4 asiakasta + 3 yksilöhaastattelua.	Kuntouttava työtoiminta antaa asiakkaalle mahdollisuuden osallisuuden kokemukseen ja pysyvyyden tunteeseen. Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöisyys on arvoperustassa, kuntouttavassa ja aktivoivassa työtöteessä.
Tutkimuksen kirjoittaja/t ja ilm.vuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi	Tutkimusaineiston tarkoitus ja tutkimuskysymys	Tutkimuskohdejoukko	Keskeiset tulokset

Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu 2010 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti.	Kuntouttava työtoiminta-aktiivista sosiaalipolitiikka vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta	Tutkimus tarkastelee kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia pitkäaik.työttömien tilanteeseen asiakkaiden ja työntekijöiden näkökannalta sekä työvoimapolitiittisia siirtymiä kuntouttavan työtoimintajakson jälkeen. 3. Millaisia vaikutuksia kuntouttavan työtoimintajakson on asiakkaan tilanteeseen?	Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkein ja haastatteluin Espoon, Helsingin ja Vantaan kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiltä ja asiakkailta. Kyselyyn osallistui 360 asiakasta	Asiakkaat kokivat kuntouttavan työtoiminnan olevan hyvä ratkaisu. Päivärytmi, rutiinit ja säännöllisyys vahvistuivat. Kuntouttava työ tuo elämään työkaverit, sosiaalisen kanssakäymisen ja mielekkään tekemisen. Työvoimapolitiittiset siirtymät vähäisiä.
Lempiälä, Tuulamaria 2014 Tampereen yliopisto. Pro gradu tutkielma.	Merkityksistä muovautuva mosaiikki - Kuntouttavan työtoiminnan merkitykset haastattelupuheessa	Minkälaisia merkityksiä työvalmentautajat muodostavat kuntouttavalle työtoiminnalle. Lisäksi tarkastellaan toimijuuden rakentumista.	Ryhmähaastattelu. Tutkielman aineistona on kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille tekemiä haastatteluja. 13 henkilöä.	Analysoimalla saatiin kolme tutkintalinjaa, elämänhallinnan linja, työn linja ja yhteiskunnallisen osallisuuden linja. Subjektoiden kautta esiin nousee toimijuuden vaihtelu positiivisen ja negatiivisen välillä.
Tutkimuksen kirjoittaja/t ja ilm. vuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi	Tutkimusaineiston tarkoitus ja tutkimuskysymys	Tutkimuskohdejoukko	Keskeiset tulokset
Luhtasela, Leena 2009 Helsingin yliopisto. Lisensiaatintyö.	Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa.	Miten osallisuus rakentuu kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaiden kokemana?	Kuntouttavaa työtoimintaa vähintään kolmen kuukauden ajan. 15 haastateltavaa. Teema haastattelu.	Kuntouttava työtoiminta rytmittää arkea, työ koetaan mielekkäänä, työyhteisö tukee kuntouttavan työn osallistujaa, kuntouttava työ lisää osaamista, etuudet tuovat hieman taloudellista hyötyä ja osallistuja aktivoituu omassa elämässään.
Mattila, Ira 2010 Tikkurilan amk Laurea. Yamk opinnäytetyö.	Kuntouttavan työtoiminnan alkukartoitusryhmät – ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen Vantaalle.	Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittämis-hanke. Kysymys: millaisia merkityksiä alkukartoitusjaksolla on asiakkaalle? Ryhmämuotoista palvelua kehittämällä pyrittiin vastaan kasvavaan palvelutarpeeseen.	Asiakasryhmältä kirjallinen palaute viikottain. 2 ryhmää, 21 kävi loppuun!	Ryhmämuotoiselle kuntouttavalle työtoiminnalle on tarvetta. Yksilötasolla osallistumisen havaittiin tukevan asiakkaan sosiaalista kuntoutumista, tuovan innoitusta elämään ja lisäävän elämänhallintaa. Matalan kynnyksen ryhmämuotoinen palvelu liitettiin osaksi palveluntarjontaa.

Sandelin, Iiris 2014 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Selvitys.	Osallisuus Vantaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Selvitys asiakkaiden kokemuksista.	Tietääkö asiakas aktivointisuunnitelmansa sisällön? Toinen kysymys tarkastelee toiminnan vaikutuksia asiakkaan näkökulmasta. Vastaako toiminta tavoitteita joita asiakas sille asetti?	60 asiakkaalle lähetettiin ohjaajien kautta kyselylomake 42 lomaketta palautui. Selvitys pohjautuu kyselyvastauksiin sekä muuhun aihealuetta käsittelevään kirjallisuuteen.	Asiakkaat kokevat kuntouttavan työn vastaavan hyvin tavoitteita. Asiakkaat ovat saaneet kuntouttavassa työtoiminnassa rytmiä elämäänsä. Sosiaaliset taidot ja kontaktit ovat lisääntyneet. Mielekäs tekeminen ja uuden oppiminen.
Tutkimuksen kirjoittaja/t ja ilm.vuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi	Tutkimusaineiston tarkoitus ja tutkimuskysymys	Tutkimuskohdejoukko	Keskeiset tulokset
Singh, Arja 2012 Kymenlaakson amk. Yamk opinäytetyö.	Työttömän nuoren voimaantumisen kuvaus Haminan kaupungin kuntouttavassa työtoiminnassa.	Kuvataan työttömän nuoren voimaantumista kuntouttavassa työtoiminnassa. Tutkimuskysymys 2. Miten nuoret kokevat kuntouttavan työtoiminnan voimaannuttavan heitä?	9 pitkäaikaistyötöntä nuorta (alle 30v.), jotka olivat parhaillaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita.	Kuntouttava työtoiminta vaikuttaa positiivisella tavalla nuorten aikuisten toimintakykyyn, asenteeseen ja aktiivisuuteen.
Suoknuuti, Minna 2013 Diakonia amk. Yamk oppinäytetyö.	Pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta SYTY! - ryhmätoiminnalla.	Selvitetään mitä vaikutuksia ryhmämuotoisella kuntouttavan työtoiminnalla on pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemana.	2 asiakkaan haastattelu kuntouttavan työn alussa, lopussa ja 5 viikkoa kuntouttavan työtoiminnan päättymisestä.	Ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta vaikutti asiakkaiden sosiaaliseen, fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn ja vahvisti arkea.
Tammelin, Mia 2010 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti	Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumi Keski-Suomessa.	Raportissa kuvataan kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden kokemuksia sosiaalipalveluista yleensä ja kuntouttavasta työtoiminnasta erityisesti.	Pienryhmähaastattelut + kyselylomake. Asiakkaat 5-8 hengen ryhmissä. 48 asiakkaan kokemukset.	Kuntouttavassa työtoiminnassa tapahtuvia lyhyen aikavälin vaikutuksia havaittiin päivärhythmin paraneminen, kuntoutuminen, päihteettömyys, sosiaaliset vuorovaikutukset kohentuivat. Toisaalta uskoa tulevaisuuteen, toisaalta kokemus epäoikeudenmukaisuudesta.

Tervo, Sirpa 2012 Jyväskylän yliopisto. Pro gradu tutkielma.	"jonku kanssa niinku jutteli ja yhdessä teki". Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista 17–29-vuotiaiden kainuulaisen nuoren elämässä.	Tarkoituksena on selvittää kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia nuoren elämässä henk.koht. kokemuksen kautta sekä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien näkökulmasta. Tutkimuskohteena on 17–29 v. nuoret.	6 nuorta. 17–29 vuotiaat nuoret Kainuusta. Henkilökohtainen kokemus. Haastattelu kuntouttavassa työtoiminnassa oleville tai päättäneille.	Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneet nuoret toivat esiin arkea tukevia vaikutuksia, kokonaisuhyvinvointiin liittyviä ja tukevia vaikutuksia sekä kuntoutumisen kautta työllisyyteen ja koulutukseen liittyviä vaikutuksia.
Tutkimuksen kirjoittaja/t ja ilm. vuosi	Tutkimuksen tai aineiston nimi	Tutkimusaineiston tarkoitus ja tutkimuskysymys	Tutkimuskohdejoukko	Keskeiset tulokset